

Zeitschrift Natur

JURNAL

PENTRĂ RESPINDIREA ÎNTREBĂRILOR NATURALE ȘI EXACTE, ÎN TOATE CLASELE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pedagogia

de

PROFESOR DOCTOR IULIU BARASH.

№ 27.

(Anul al treilea)

București

22 Iulie, 1858.

Konpinderea: Despre Hartica de kochenī de porșmī. — Dnș fenomenș pșrș ne mare. — Porșmș kș tinnī. — O prīvire in sīvșr pșmīntșrș. — Komșnikaciōnī utīnīvīvīce mīvī.

Hartica de kochenī de porșmī.

În timpul nostru, konsmaționea hartiei este foarte deosebită de mare și crește din zi în zi mai mult, pînă la dimensiune nepredicibilă. Cearșă kindș ne zītmș la dregtoriile multora statșrī ale Europei, șnde oamenii ne se mai gșverneazș prin vorșe, çī prin hartie și șnde «delele» kreskș și se ingrowș ne fie-kape zi intr'șnș modș de șperiatș; apoi și în America șnde oamenii sīntș skștīgī d'aceastș stșpnīre de hartie, akolo iarș konsmezș șme fabuloase de hartie kș șrnalele lorș monștroase în mșrīme și în pșmșrșlăș esemplarilorș. Așă ș. e. s'a fșkștș o kalkșlăș kș pșmāī din χīrtiea șrnalelorș ne fie-kape anș în statșrīle șnite, s'arș pștea face pentrș globșlăș pș-

mīnteskș șnș brīș kape l'arș infșșșra de 5 orī dnș kșpīosș brīș! Ne utīș dakș lăș arș pīnēa kaldș și dakș arș pșștra ne bietsăș pșmīntș de niște kolīçī și orbīrī kape i se intīmplăș din çe în çe prekșmș utīmș; darș orī kșm, este probatș kș konsmaționea hartiei în timpul modernș este imensș și crește inkș din zi în zi mai mult.

Darș ne kindș konsmaționea hartiei krește mereș, materiea primitivș de kape se prodșce, ne crește totș în aceastș proporțione; kșçī trepșele de kșmșșī și de ate felșrī de pșfe invekite de kape se face hartia, ne se im-maldșeskș intr'atīta ka șș poatș fi d'ajșnșș pentrș prodșkūzīneș hartiei trespīnçioase; fiīnd-ș

Între o parte dinde sinte mlađi literađi, ne sinte totu-d'arna mlađi oameni ke kmamui. De aceea s'a fbrktu in Europa mai mlađe cerktri d'a rzi o alt materiu, afaru din trenge, de kare s'aru pstea fae hartiea. Noi intr'nu deosebitu artikolu (Isis anu 1856 N. . .) amu vorbitu despre asemenea cerkare, daru akmu vomu vorbi iaru ceva despre mlađe cerktri noi totu in acestu skonu.

In fabrika imperialu de hartie mngu Glognity s'a fbrktu d'znuzi asemenea cerktri in dimensiuni mari. Anu anume D. Diamantu a dirigitu aceste cerktri d'ne o metodu nouu ce a rzi'u mi aceste cerktri au datu nlu akmu nu rezultatu foarte mluđmitoru. Daru celu d'intlu nskonitoru alu acestei idei, este D. Bouchet in Franca kare a inerkatu la inlu oaru in anu 1839 a fae hartie din koceni de porumbi. Daru ori ke ksalitatea porumbului n'a fostu destalu de bunu, ori ke keltelile produsului erau prea mari, o destalu ke s' zicem ke aceste cerktri n'au avutu nici o zmu folositoare mi d'atnu inkoace ne s'a mai fbrktu in Franca cerktri in dimensiuni mari d'a fae hartie din koceni de porumbi. Aru fi mi nentru ceara noastru d'nu folosu foarte insemnatu daru aceste cerktri noi de la Glognity aru rezmi; kcu atnu klemi imenze de koceni de porumbi, kare le produsu n'imiinu Rominiu aru aveu mi ele o valoare mare in loku ke akmu sinte arukate afaru. Atnu aru nstea zice cine-va de porumbu ke elu nstremte kocnu mi snipitu adek prin r'znuđe sale, nstremte kocnu, mi prin koceni s' nstremte snipitu. d'ndu hartie estinu mi ke hartie, kriu.

S' vorbitu akmu inku d'altu cerktri in-teresante nentru faerea hartiei de diferite materii.

D. Schaefer, a inerkatu inku in seklu trecutulu s' faktu hartie d'o mluđime de materii diverse; in anu 1770 a p'likatu elu nu onu in kare vorbente de 60 diferite materii ke kare a inerkatu s' faktu hartie a mi altspatu 60 modele de hartie fbrktu de 60 materii. Elu a fbrktu hartie de kozu de fagu, de saliu, de teiu, de dudu, de frakte de plou, de vige tine, de zrik, de skađu, de vige s'batiku, de kriu, de varzu, de pele de kartofi, de mshu mi de

przyspru de lemne. Intre toate aceste cerktri, se deosebente nentru trimea sa nu felu de hartie fbrktu din noame de bradu, ne kindu o alt hartie fbrktu de kartofi, s' deosebente nentru frmssedea mi delicataga sa.

In timpri mai moderne s'a fbrktu cerktri ke parte de rzi'u mi de sekaru, p'kmu mi ke kozu mai mluđu arbori. In anu 1838, nu D. Degrand a priimitu nu privileđu (o patentu) nentru faerea hartiei de lemne mi de trestie. Daru D-ni Laroche, Ganbert mi Damerque au fbrktu in Franca in anu 1845 cerktri d'a produsu hartie de trestie mi din niute alt plante kare kresku in mluđime in alt st'atu (bldu mi poroiu) kare ne kostu nimic. Hartiea fbrktu de trestie s'a deosebitu nentru trimea sa, mai ke seamu kindu au amestekatu trestie ke ceva trenge.

In staturile nite au fbrktu fabricu de hartie kare akrezu de przyspru (cercei) de lemne kare kade d'ne p'ndeaua timbruiloru mi d'ne fepespre d'geriloru. Au mi fbrktu akolu kal-ku ke o asemenea hartie va kostu ke 20 procentu mai estinu de klu hartie de trenge. In Albani (Amerika) va estu akmu nu žurnalulu tinritu ne o asemenea hartie.

D-ni Pette mi Planchu in Franca produsu hartie de parte, kare se deosebente prin bun-tatea mi albagu sa. Et au tinritu ne acastu hartie nu žurnalulu (genul du fabricat de Papier) mi n'a trimisu la esnoziđisnea mare de la London in anu 1855.

Daru D. Iobard a mersu mi mai departe; elu a inerkatu s' faktu hartie din balig de kau! Inse se vede ke D. Iobard, nici cel-lalu nomeniđu mi mluđu nomeniđu aiu, n'au p'mitu bine ke cerktrile lor; kcu totu acestu D. Iobard a p'likatu in nume Mszewski Indstriei de la Brskelu, o inuđinđare prin kare fbrktente odatu o premie de 50 mi de franci, acelu kare va deskoneri o materie nouu bunu mi estinu nentru faerea hartiei. O asemenea inuđinđare ke o fbrktu de 2500 franci, a p'likat proprietariu žurnalulu Times in London.

In fine vomu nomeni aiu d'ntu kpiozitate ke in esnoziđisnea neneralu de la London, s'a arpatu o karte venitu din Amerika, tinritu ne rsmiastiku (kastu) mi era legatu totu in

гъмиеластикъ. Компинсълъ ачестей кърпѣ ера исторіея инвенциѣней кастшкълъ; инъ ачестъ карте п'авеа о колоаре фрѣмоастъ, ниѣ о soliditate преа маре ши костъ преа мълъ; prin зрмаре кастшкълъ нъ ва фирѣра ниѣ оdatъ кѣ о матеріе де скрисъ ши де литератърѣ. Елѣ поате съ фирѣрезе

ка о матеріе бѣнъ pentрѣ галошѣ ши pentрѣ ате фелѣрими де обиекте ин арте, дапѣ о foarte про- бавилъ къ нъ vomѣ чѣи вр'о datъ поезіе тѣпѣрѣтѣ пе кастшкълъ ши диспѣтеле жѣрналистелорѣ десѣ- тѣте іарѣ пе кастшкълъ.

Ънѣ феноменѣ парѣ пе маре.

Ънѣ D. Champan ин кълѣторіея са ла India а fostѣ пе маре марторѣ зѣнѣ феноменѣ foarte кѣрѣосъ, адекъ: къ пе о парте маре а Oceanълѣ Indiкѣ а възѣтѣ елѣ мареа алѣтѣ, ка лантеле. Eatъ кѣм се еспрѣмъ D. Champan интр'о скрѣсоаре адресатъ Академіеі де итѣнде ла Парисѣ.

«Ла 1-іѣ Августѣ, зѣче елѣ, тоѣ кълѣторіѣ пе корабіе знде м'амѣ афлатѣ, аѣ fostѣ prinши d'о неастѣмѣраре, кѣчѣ аѣ обсерватѣ пе маре зѣнѣ феноменѣ кѣрѣосъ адекъ ана океанълѣ с'а фѣкѣтѣ верде інтокмаі ка ин локѣрѣ неадѣнѣ, знде се афѣлъ бѣнѣ де нисинѣ пе фѣндълѣ мѣреі, пе kindѣ интр'адевѣрѣ океанълѣ ера ин ачестѣ локѣ foarte адѣнкѣ. Totѣ d'о datъ нѣорѣ пе черѣ с'аѣ арѣтатѣ кѣ о факъ стрѣинѣ, неовѣчѣнѣтѣ. Дарѣ fiindѣ-кѣ нъ с'а івітѣ ниѣ зѣнѣ вѣнтѣ, де ачѣеа, зѣче елѣ, амѣ континѣатѣ кълѣторіея ноастѣрѣ ин ачѣа зѣ нѣнъ ла меазъ-ноанте.

Дарѣ атѣнѣ індатѣ а венѣтѣ локотенентълѣ ши а анѣнѣатѣ кѣпитанълѣ корѣбіеі кѣ і се паре кѣ корабіеа се апропѣе де о банкъ де нисинѣ. де ши зѣче елѣ, іѣ се гѣсеште пе ниѣ о харте де маре кѣ арѣ fi аѣчѣ о банкъ де нисинѣ. Ин- тр'зѣнѣ минѣтѣ, ноі тоѣ кълѣторіѣ ерамѣ сѣсѣ пе корабіе; дарѣ ин ачестѣ интервалѣ, ана океанълѣ а skimѣатѣ колоареа са ши амѣ възѣтѣ департе пе орѣзонтѣ ка о варѣ де лѣминѣ, каре се а- пропѣеаѣ кѣтре ноі кѣ о ідеалѣ foarte маре. Ноі атѣнѣ пе амѣ инкѣнѣтѣ кѣ ачѣста есте сем- нълѣ зѣнѣ зраранѣ (вѣнтѣ таре) каре інчѣне а сѣфла ши амѣ аштенѣтатѣ ин чѣа маі маре а- ксѣетате моментълѣ kindѣ ва ажѣнѣе ла кора- біеа ноастѣрѣ пе каре о ва спарѣе негрѣшѣтѣ. Дарѣ авѣа дѣне зѣнѣ минѣтѣ, тоатѣ мареа импре- цѣзрѣлѣ корѣбіеі а інчѣнѣтѣ сѣ фѣарѣбъ, інтокмаі кѣмѣ ферѣе ворѣссѣлѣ интр'зѣнѣ пахарѣ kindѣ се пѣне вѣнѣ пе дѣнсъ, ши тоатѣ сѣпѣрафаѣа мѣреі

с'а фѣкѣтѣ алѣбъ ка лантеле. Ин ачестѣ тѣмѣнѣ нъ с'а simѣтѣ ниѣ зѣнѣ вѣнтѣ; дѣн контра о лѣнѣште адѣнкѣ домнеаѣ прѣтѣстѣндѣеа ши ин ачѣестѣ лѣ- нѣште генералѣ, парѣ солѣмнелѣ, с'а азѣтѣ бѣне гласълѣ кѣпитанълѣ каре, кѣ о маре мѣраре с'а інтрѣватѣ: че інсемнеазъ ачѣеста? Немѣтѣндѣ че ва fi сѣфѣрѣшѣтѣлѣ ачѣестей сѣене спѣимѣнтѣоаре, кѣнѣжанълѣ а орѣонатѣ ши корабіеа а стѣтѣтѣ ши катарѣтрѣле с'а skosѣ кѣ маре репѣзѣчѣсѣне ши ноі тоѣ ерамѣ гѣлѣгѣ ла тоате інтѣмѣрѣле че поѣтѣ венѣ. Дарѣ ин ачестѣ тѣмѣнѣ, ачѣестѣ фено- менѣ кѣрѣосъ а зрматѣ лѣкрареа са ин мѣжло- кълѣ зѣнѣ тѣчерѣ спѣимѣнтѣоаре нѣнъ ла ноанте, kindѣ атѣнѣ, лѣна нелѣндѣ визѣсѣе пе орѣзонтѣ, зѣнѣ інтѣнерѣкѣ адѣнкѣ а інвенѣтѣ парѣ тоатѣ лѣ- меа.

Дарѣ нѣгѣнѣ дѣне ачѣеста, с'а арѣтатѣ окѣ- лорѣ номѣтрѣ інкрѣменѣнѣ зѣнѣ спекѣкълѣ нѣоѣ маі фѣрмосѣ ши маі гѣандѣосѣ де кѣлѣ ачѣла каре амѣ възѣтѣ нѣнъ акѣмѣ, адекъ ла fiешѣ-каре мѣшкаре а корѣбіеі, а ешѣтѣ дѣн маре о лѣминѣ інтенсѣвѣ, каре с'а інлѣнѣ ин вѣрѣ стрѣлѣчѣоаре ка арѣнтѣлѣ, каре іѣчѣеа пе ана океанълѣ ін- фокатѣ, че сеамѣнѣ кѣ азрѣлѣ tonѣтѣ. Дарѣ знде маре нъ ера рошѣе ка фокълѣ, аколо ера алѣбъ ка зѣпада саѣ ка лантеле. Кеарѣ Delfini каре зѣмѣлаѣ ин маре атѣнѣ, лѣса ин зрмѣле лорѣ нѣнѣште вѣрѣлѣ лѣмінѣоасѣ. Кѣтре ора 5 demѣнеаѣа, ачѣестѣ феноменѣ а інчѣлатѣ ши атѣнѣ тоѣ орѣ- зонтълѣ с'а інвенѣтѣ интр'зѣнѣ інтѣнерѣкѣ профѣндѣ інтокмаі ка інтѣнерѣкълѣ, каре стѣрпѣнде о сѣенѣ дѣне че а інчѣлатѣ зѣнѣ маре інчѣенѣдѣ саѣ ка інтѣнерѣкълѣ спѣимѣнтѣлорѣ каре зрмеазъ зѣнѣ іѣлѣерѣ лѣмінѣосѣ, каре пѣтрѣнѣде нѣорѣ негрѣ че інвенѣскѣ черѣлѣ интр'о ноанте інтѣнекатѣ.

Ноі, зѣче D. Champan, амѣ зѣмѣлѣтѣ атѣнѣ base кѣ апѣ де маре ши амѣ възѣтѣ кѣ кеарѣ

аколо апа а лѣминатѣ ши ин мизлоккѣлѣ ачестѣи апе с'аѣ афлатѣ ниште анимале лѣминоаѣе каре ераѣ инширате знѣлѣ лѣнрѣ алѣлѣ ка ширѣ де мѣтѣнѣи, ѣе-каре ширѣ авѣндѣ лѣнѣицеа знѣи цолѣ.»

Аша рапортѣ D. Champan.

Дарѣ феноменѣлѣ де каре есте аичѣ ворѣлѣ нѣ е чева нѣоѣ ин штиѣнѣлѣ; дин контра е кѣноскѣтѣ де мѣлѣтѣ кѣ ин знеле локѣрѣи, маѣ кѣ сеамѣ ин мареа Индикѣ, мареа стрѣлѣченѣте кѣ о лѣминѣ инфокатѣ паркѣ океанѣ с'а скимбатѣ интр'о именѣнѣ ватрѣ инфокатѣ; ачестѣ феноменѣ еѣ кѣноскѣтѣ де мѣлѣтѣ сѣе нѣмѣицеа де *fosforescencia mapei* (безѣ Isisѣ 1856, No: 6). Ачестѣ лѣминѣ стрѣлѣчѣитоаре с'аратѣ маѣ кѣ сеамѣ не вѣрѣлѣлѣ вале-рѣиор каре, кѣндѣ каде, пѣспѣнрѣ лѣмина ин тоате дѣрекуѣиѣице. Тоѣи навѣгѣлѣторѣи ворѣескѣ кѣ ентѣсиасмѣ ши адмирѣаѣиѣне де ачестѣ феноменѣ, маѣ кѣ сеамѣ кѣндѣ се ѣрмеазѣ интре знеле дин понѣѣице обѣскѣре ши пѣлине д'о тѣчере мѣстѣиоасѣ каре се vede нѣмаѣ ин климеле тропѣице але пѣ-мѣнтѣлѣлѣи.

Феноменѣлѣ *fosforescencia* мѣрѣи аре дол-кѣзѣе. Чеа д'инѣиѣ ши чеа маѣ ѣенерѣлѣлѣ сѣнтѣ о мѣлѣѣице де анимале мѣиѣ авѣа вѣзѣице кѣ окѣи гоѣ каре лѣчѣескѣ ин маре интокмаѣ кѣмѣ лѣчѣескѣ не ѣскатѣ вара знеле инсекто ши кара-ѣшѣи деспѣре каре вомѣлѣ ворѣи аитѣ датѣ. Дарѣ казѣа а доа есте нѣстрѣзѣицеа матерѣиорѣи оргѣ-ниче, каре (ка ши лѣмне нѣстрѣде) лѣчѣескѣ ин интѣнерѣкѣ. Аша с. е. физѣиѣ Becquerel ши Brehet аѣ обѣрѣватѣ кѣ аша Brentѣи лѣнрѣ Венеѣицеа лѣчѣеште вара дѣне чеа маѣ мѣкѣ мѣшкаре че се фаче интр'инса. Кѣндѣ арѣнѣкѣ чѣне-ва аколо орѣ-че корпѣ, мѣкарѣ чѣлѣ маѣ мѣкѣ, фаче кѣ де ѣѣрѣ импѣреѣисрѣ апа лѣчѣеште департе. Ачѣешѣи физѣиѣ с'аѣ инкѣдѣнѣгатѣ кѣ матерѣи анимале нѣстрѣде сѣнтѣ казѣа ачестѣи феноменѣ.

Аша дарѣ, кѣмѣ амѣ зѣсѣ, казѣлѣлѣ чѣитѣтѣ де D. Champan есте нѣмаѣ знѣ каѣлѣ парѣликарѣ алѣ феноменѣлѣи ѣенерѣлѣ алѣ *fosforescencia* мѣрѣи каре л'а вѣзѣтѣ маѣ мѣлѣиѣ кѣлѣлѣторѣи, маѣ кѣ сеамѣ ин стѣнѣлѣ мѣрѣи лѣ Гѣинеа ши ин мареа Аравѣкѣ. Апоѣ есте интересѣнтѣ а vedeа кѣ кеарѣ понѣлѣи антиѣи аѣ кѣноскѣтѣи ачестѣ фено-

менѣ. Кѣчѣи ѣеогѣраѣлѣ Agatharchides каре а трѣитѣ знѣ секулѣ инainte де Хр., скѣице ин ѣеогѣраѣицеа лѣи. «Ла ѣѣрѣмѣрѣице мѣрѣи Аравѣице, ма-рѣеа аре кѣице одатѣ о инѣѣѣишаре ка знѣ рѣѣ алѣѣ де ланте; ачестѣ инѣишларе инкѣрѣимѣеште тоѣи кѣлѣлѣторѣи.»

D. Quatrefages а фѣкѣтѣ лѣ Boulogne маѣ мѣлѣте еспѣрѣимѣенте ши с'а инкѣдѣнѣгатѣ кѣ ин-сектеле лѣчѣитоаре, каре проѣдѣкѣ *fosforescencia* мѣрѣи аколо, нѣ даѣ тотѣ-д'азѣна о лѣминѣ пѣлиѣтѣ ши интенѣивѣ ши кѣ де мѣлѣте орѣи даѣ о лѣминѣтѣ деѣилѣ д'о колозаре алѣишоарѣ интокмаѣ кѣ лѣ-мина кѣрѣнѣскѣларѣ. Ла знѣ асемѣнеа каѣѣ, ма-рѣеа се аратѣ алѣѣ ка ланте, ши ачѣешта с'а ин-тѣмѣлатѣ ин каѣѣ рапортѣтѣ де D. Champan.

Знѣ воѣаѣиорѣи ин India, вѣредѣикѣ де кѣр-зѣтѣлѣ, не новѣстѣеште ѣрѣмѣлоареале фанте кѣрѣиоасѣ: «Интр'о фѣрѣмоасѣ ноанте, сѣнтѣ знѣ чѣрѣ лѣмпѣде, «прѣкѣмѣ се vede нѣмаѣ ин ачестѣ климеле кѣлѣ-«дѣрѣоасѣ, кѣндѣ аѣрѣлѣ ера инкѣтѣркатѣ де мѣ-«рѣоасѣ де мѣи де флорѣи, а кѣрѣора дѣлѣчѣештѣ еѣте «некѣноскѣтѣ, ин аите ѣѣрѣи маѣ нѣѣѣинѣлѣ фѣрѣиѣте, «м'амѣлѣ пѣлиѣмбатѣ интр'о лѣнтѣре п'инѣ каре алѣ-«некѣамѣ ка не о орѣинѣлѣ. Ин мизлоккѣлѣ ачѣ-«лѣи натѣрѣи лѣкѣсте, д'о датѣ амѣлѣ вѣзѣтѣ кѣ ар-«ворѣи (копачѣи) каре се афлаѣ не марѣѣицеа а-«нѣи, стрѣлѣчѣеѣлѣ кѣ о лѣминѣтѣ вѣнѣлѣтѣ ка кѣндѣ «арѣлѣ фѣи фостѣ аконѣрѣиѣи к'о мѣлѣѣице де диаманте «стрѣлѣчѣитоаре ин фѣлѣрѣимѣи де колорѣи ка але кѣр-«кѣѣѣлѣлѣ; де одатѣ с'а инѣлѣѣгатѣ ка ниште скѣнтѣи «де фокѣ ши иарѣиѣ интр'онѣлѣ мѣнѣтѣлѣ ле-амѣлѣ вѣ-«зѣтѣлѣ кѣлѣзѣндѣлѣ аѣѣнѣра арѣворѣиорѣи ка о пѣлоаѣ де «аѣрѣлѣ. Ачѣештѣ сѣенѣлѣ ка д'онѣлѣ фокѣ де арѣлиѣѣѣѣ «мѣстѣиосѣлѣ, мѣи-а фѣкѣтѣ о маре импѣрѣсиѣне; «мѣи-амѣлѣ имѣѣинатѣ кѣ мѣлѣ афлѣ интр'о ѣеарѣ ин-«кѣнтѣлатѣ, инкѣнѣѣиѣратѣ д'о понѣлѣѣѣѣице де спѣк-«трѣ (стаѣиѣ); инѣнѣлѣ неѣте нѣѣѣинѣлѣ, нѣлѣлашѣи каре «аѣлѣ фостѣ кѣ мѣне, м'а скѣосѣ дѣинтр'аѣчѣештѣ ин-«рѣсиѣне, арѣѣинѣдѣ-мѣ кѣ пѣнѣѣиѣнѣлѣлѣ стрѣлѣчѣиторѣи «алѣ ачѣештѣи феноменѣлѣ нѣ еѣте алѣлѣ-чѣеа де кѣтѣ «мѣштеле лѣминѣоасѣ каре се нѣсѣсѣ-рѣлѣ не а-«чѣештѣи арѣѣрѣи сѣѣрѣинѣдѣ дѣин раѣѣрѣлѣ ин раѣѣрѣлѣ, «ши аша аконѣрѣинѣдѣ арѣѣрѣлѣлѣ к'о лѣминѣтѣ фан-«тастикѣлѣ вариѣабѣлѣ ин фѣлѣрѣимѣи де колорѣи.»

Еатѣ о сѣенѣлѣ фѣрѣмоасѣ!

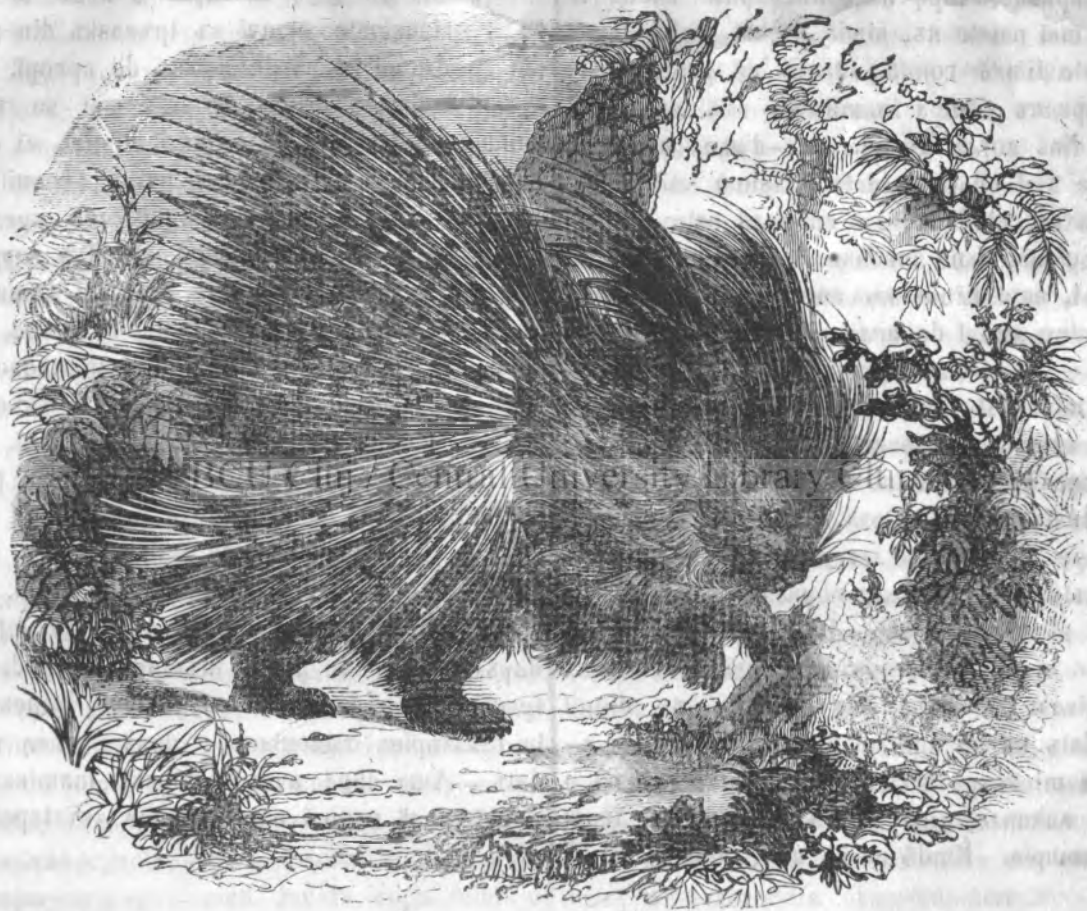
Поркълъ кѣ гимнѣ.

Проверьвлъ зиче «Нѣ тотѣ че лъчешта ка ахрълъ, este adevъратѣ ахрѣ»; проверьвлъ арѣ пѣтеа зиче кѣ нѣ тотѣ кѣре се нѣмеште поркѣ, este знѣ аdevъратѣ поркѣ, прекѣмѣ este анима- лълѣ despre кѣре ворѣимѣ акѣмѣ.

Поркълъ кѣ гимнѣ (*Histrix cristata*, porc- eric) este oriѣinarѣ вѣ климеле челе маѣ калде але континентълѣи векѣи (s. e. Африка, Индия) кѣ

toate acestea poate sѣ trѣeaskѣ шѣ вѣ климеле маѣ temperate, шѣ сѣ се имѣлдеаскѣ аколо, пре- кѣмѣ вѣ Persia, Italia, Spania шѣ кеарѣ вѣ сѣ- дѣлѣ Франчѣеѣ шѣ Германѣеѣ. Дарѣ маѣ кѣ сеа- тѣ есѣстѣ вѣ Italia импрѣцирълъ Ромѣи, знде а fostѣ адѣсѣ este акѣмѣ нѣмаѣ пѣгине секѣлѣ.

Поркълъ кѣ гимнѣ, амѣ зѣсѣ, нѣ е поркѣ шѣ вѣтр'аdevърѣ тоатѣ organizationea лѣи араѣ

Поркълъ кѣ гимнѣ (*Hystrix cristata*.)

кѣ е маѣ мѣлѣ епѣре саѣ касторѣ, де кѣтѣ поркѣ, шѣ нѣмаѣ стѣираеа лѣи сеаѣтѣ кѣ стѣираеа знѣи поркѣ. Мѣрѣмеа лѣи este de доѣ иѣиѣоаре шѣ жѣмѣтѣте; иѣиѣоареле сале сѣнтѣ скѣрте, челе де нѣинте, вѣнсѣ сѣнтѣ маѣ лѣнѣи; ла иѣиѣоареле денѣинте арѣ кѣле 4 деѣете, ла челе де д'инѣтѣ- рѣлѣ, кѣле 6; капѣлѣ сѣлѣ арѣ о лѣнѣиѣме де 4 цолѣрѣи, вѣзѣа лѣи де сѣсѣ este кѣрѣпатѣ, ка ачѣеа а епѣрѣлѣи, авѣндѣ аколо шѣ о мѣстѣаѣ лѣнѣтѣ; окѣи лѣи сѣнтѣ иѣиѣ; дарѣ хѣрекиле потѣнде шѣ

камѣ лѣрѣлѣ; коада е foarte скѣртѣ. Вѣ привѣнѣа дѣнѣлорѣ гѣсѣмѣ ла ачѣстѣ анѣмалѣ доѣ дѣнѣи иѣиѣзѣиѣи мѣрѣи шѣ иѣиѣи знѣ дѣнѣе кѣнескѣ (ка ла епѣрѣи); дарѣ не иѣиѣоаре арѣ деѣете.

Дарѣ карѣктерълѣ чѣлѣ маѣ инаркѣнтѣ ла а- чѣстѣ анѣмалѣ este кѣ корѣвлѣ лѣи este аконѣрѣт кѣ гимнѣ, кѣре сеаѣтѣ кѣ сѣѣеаа; вѣнсѣ сѣнтѣ чѣва кѣрѣаѣи (кѣрѣлѣаѣи), сѣнтѣ де дѣферѣте мѣрѣиѣи шѣ гросѣиѣ, не дѣнѣ афарѣ колораѣи, жѣмѣтѣте алѣи шѣ жѣмѣтѣте негрѣи. Знѣи сѣнтѣ кѣрѣаѣи алѣи

mapi mi vestite in antichitate: Erculanum mi Pompea. Pe zrmz, Vesuvialz iarz a rymasx in penaxs 124 de ani ninz la anxlz 203 dnpz Xp. kindz atsnzi a fzksxz din nsoz o erzncisne; pe zrmz iarz a rymasx neaktivz ninz la anxlz 512. De la avestz anz iarz a fzksxz o pazyz lzngz ninz la anxlz 9 3, atsnzi iarz s'a intumlatz la dmslz o erzncisne kape s'a penetatz in ani 1130, 1305 mi mai ne zrmz in mai mxate pin-dzpi ninz keapz in timzriale noastre. Asemenea, volkanxlz Epomea in insula Ischia a fzksxz cea d'intiiz erzncisne a sa knoskatz in anxl 36 d. Xp. kape s'a penetatz mi in anxlz 45 dne Xrist., pe zrmz saz odixnitz ninz la 1302 adekz aproape *sua mie mi doz sste de ani*. Kindz atsnzi iarz a fzksxz o erzncisne volkanikz foapte mare.

Asemenea intervale lzngi de neaktivitate, nz le szservzmz la nici znz fenomenz, la nici znz koruz ne nzmintz mi ne черз. Nzmai skimbzile periodice ale akzli magnetikz arztx asemenea fenomene mi dovedeskz printr'aceasta kz denindz mi ele, intorka ka lzkrarea volkanikz, de forziile sztepane, misterioase asknze in sinzlx nzmintzlx.

Asemenea rzsimgz la volkanii o cirkmstanuz kz tolz parlikzlaro kape iarz nz o rzsimgz la nici znz alz fenomenz alz Natzpei; adekz izdealtz mi o fzrie ama de mare in lzkrarea lor destraktivz (prnztditoare). Toate evenementele nenorocite ne nzmintz, prekmz: zragane, nekzizni, epidemii, anznuz mai paine sosirea lor. apoi kindz soseskz, tolz poate sz se skane zineva, ne kindz erzncisnile volkanice mi kztrempile kape soseskz, vinz indatz fzrz nici o veste mi kindz vinz zrmmez destraktivneea lorz kz o izdealtz ama de teribile in kilz niminea nzmai poate sz skane. Intr'adevzrz nz intimz d'o foruz destraktivz egal kz aceca a foruzlorz sztepane, kindz se sze din adinimea mis-

terioasz, pezidenca lorz mi zrmmez lzkrarea lorz destraktivz neste nzmintz. In pzgine minste mi keapz sekunde, se omoarz mi mi sste de mi de oameni mi sz dzrimz orasie mi dzpi intrezi. Ama s. e. in pzgine minste s'a omorilz 60 mi de oameni in Sicilia in anxlz 1693; ninz la 40 mi de oameni s'a omorilz in pzgine sekunde in orasulz Rio Blanca in anxlz 1797; darz ninz la doz sste mi de oameni az mxritz la znz kztrempzrz ce s'a intumlatz in Asia mikz szbz im-peratslz Tiber in anxlz 19 mi o asemenea nenorocire s'a intumlatz tolz akolo szbz Iustinian in anxlz 526. Keapz la kztrempzrz din anxlz tpekstz (Dekeembrie 1857) az mxritz in piratslz Napoli ninz la 30 mi de oameni.

Apoi afarz de acestea, toate cele-lalte calamitzzi nz zrmmez lzkrarea lorz destraktivz neste toate lzkrzriale, ne kindz forzele elementare sztepane kindz sintz intzritate, nz menacesz nimicz, nz lasz nimicz in dokzlx lz mi prnzdeskz tolz. Forzele aceste parz sintz adevzratlz prinzi alz nimicizei totale, a tatzpora lzkrzriilorz ce esistz; parz voeskz sz se intoarkz lzmea la kaosz de znde az szit; parz sintz invidioase kz esistz o kreazine in lzme.

Darz mi omzlx, ne limgz spaima realz kape ii prodzce asemenea evenimente perikuloase, simte mi o alz impresiune intzristoare la vederea znz kztrempzrz mare. Kindz vede kz toatz lzmea sz minkz, atsnzi elz nerde konfienca in esistinga lzmei, prin zrmaz mi in o-sistinga sa propriz. Ea a privit ninz akuz nzmintz ka korlzlx celz mai statopnikz, celz mai sirzpz, apoi kindz nzmintzlx incheo sz saito szb niioarele sale, znde se kaste akuz prinziplz statopniciei mi az odixnei? Kind nzmintzlx, aveastz fiingz cea mai konservalivz, cea mai progresivz, se face indatz znz demokratz revoluzionarz, atsnzi toatz lzmea nerde speranca, toatz lzmea a nerdstz kanz.

Komunikazini szientifice mici

Ceva despre somn. (zrmaz.)

Animalele kindz dormz, atsnzi iaz poziziunea kape az avet'o kindz az fostz in mitz; darz omzlx ia atsnzi poziziunea kape este cea mai komodz

pentz dinzlx. Kindz adoarme mezindz ne skanz, atsnzi kaplz kade ne pentz, oszlx sninzpi se kzr-beaz, vzdele sintz atzpnate in josz mi in zepere

toți mășini estensori care întind membrule lor, care din corpul drept în kontra leuți exilivrați, mi care lăcrează în felurimi de moduri kind și demtent, achemi mășini repază akma.

Pentru un om adlat, nu la 7 ore somn în 24 de ore, e de ajuns; sexulă trmoss care are o konstytucione mai delicat și mai ipitalbil, cere mai mult somn. Ks toate acestea, noi vrbăvii nă nstem pnda atita în raportulă insomniei de kită o femeie. Un om povsstă nu poate s' remiă doșe, trei nopți neperkxmată f'rb somn, ne kind de mlate-orfi o damă dolikată shade wante onă zile neadormiă la patulă xnei fingo iăite, s. e. xni kopilă saș xni sojă iăită kindă sints tape volnavi; va ink zioa li ingrișente ks felurimi de griji tandre.

Konji dormă mai mult de kită oamenii adlati, kvi la kopilă somnă e minkare; ks kită omă înaintea în virstă, ks atită dormă mai puțin; „Somnă vtrivăli f'ce,“ este un proverb foarte adevrat.

Vara, mai ks seamă în zilele kanikale foarte klădroase, simgimă dorința d'a dormi, kvi klădra mare prodăce la noi o osteneală fisikă și o apatie morală, ne kindă din kontra carna kindă e cerș, atxni ne simgimă plini de viroape și de enerpiă mi n'aveniă niți o inklinare nentru somn. Ačasta este și kaza ks nașionile care medă în klimele kalde, sints mai somnproase, leneme, de kită nașionile care medă în klimele mai temperate, penf. Italiani și Spaniolă trebe s' ată „Siesta“ (somnă) s'ă dăce prinzi.

Timnă naxrală nentru somn e noantea, insz s' nu ne imăviniă ks nămai kindă soarele e s'v opizontă, trebe s' dormimă. În g'riile nordice polare, carna noante ajănce la o m'rimă de 22, 24 de ori și kiară la o lănz și doș, mi vara zioa ajănce la o ascemenea m'rimă; ks toate acestea, populașionile care esistă akolo nu dormă carna lăni întreți neinterpretă și vara nă p'vină lăni întreți într'o stape de demtentape neinterpretă. Natara ačestoră oamenii, indinendint de lămintă saș intxnepekă care domneskă alar, are în sine m'ștra ei nentru nečasariă intervale de somn și de demtentape. În Svecia dormă oamenii vara nu la 10 ore ne și carna pemină 12 ore ne noante demtentă, dară în Irlanda xnde o și mi o noante gine kite-va lăni, se skoat și se kăkă oamenii într'o noante, de o s'z de ori.

Un om care treșente o vicașă p'glat, trebe s' se kăce timnă, s' se skoale timnă și s' nu f'ktă din noante și, mi din și noante pre-

kmă f'ktă m'văli doksitopi ai kapitaloră marf. Unii din medicii țeleștri p'etindă ks ačeastă esistengă în kontra naxpei kontpise multă la preskrtapea viedei; insz obișăiă face multă mi în raportulă ačesta. Sints m'ștri savanți care lăcrează și medictează p'glată țipziă mi nu la mezză nopți mi tr'eskă multă. Unii din kartofori la noi aș f'ktă esneriențe analoage.

Este o cirkumstangă remarkabilă, ks în raportulă lăkrărioră snipitxli nostră, diferețele timnări ale zălei aș o mare inklină; adekă imăvinașnea noastră e mai vie seara, impresionile zălei aș lăsată în inima noastră nimate s'vvenipe foarte vii, atxni rindșpile noastre șoră ks enerpiă mai mare, domensă fantasiei e mai bogată akmă, tresășpile sale sints mai deskise akmă înaintea snipitxli nostră. Este utixă ks țele mai țeleștre onxri de poezie aș fostă lăkrate noante. Dară dimineața, din kontra, ideile filosofice și abstrakte sints mai naxre în noi, kvi s'fletă nu e ink tr'epată de inklinăre mi de nașionile zălei; de ačea orele de dimineața sints țele mai favorabile nentru stădi adinți, abstrakte și filosofice. Ama dară vomă povăși noată ka s' lăkreze seara, dară filosofulă mi geomătrăi ka s' lăkreze dimineața.

Nu e rașionabilă ks s' m'vne vine-va țipziă seara puțină timă înaintea somnări; ačestă omă poate s' mi esne krești s' la o konqușione vtrivătoare, kiară anonlentă; apoi alar de ačesta va anea vizini neclăte. Čina trebe s' fie lătat ks trei ore înaintea somnări țelă puțină, apoi mi kiară atxni alimente țele de dičepată saș v'xșpile aurinzițoare s. e. kăfea neagră, țelă tape și č. l. t. nu trebe lăte, kvi immedik somnă.

Mai multă desupe acestea, prekmă mi desupe vixșri, desupe ačestă fenomenă foarte interesantă în viața noastră, amă vorăți mi ată-dată.

Obișăiă, ka s' ne dormă xniă arăia o „noante v'z“ kindă ne kăkă, este un obișăiă foarte f'rmoss; kvi niți odată omă n'are atita tr'ășingă de o nstere p'otentiă s'vperiar, de kită noante. Omă țelă mai nsternikă zioa, noante kindă doarme, este țelă mai debilă. Kindă ne kăkă în pată, amă terminată o epokă din viața noastră, mi ne va inčene o altă vicașă; de ačea țeleștriă Imperatoră Romană Titus aș avată obișăiă ka în toate seșile kindă s'a kăkă, f'cea o peniș de akviziție sale din zioa tr'ekșă, mi kindă a fostă m'ștrămită de ačeste akviziți, imf zicea „Titus, ai avată o și v'z, n'at tr'ită în zadăș zioa ačesta.“ Ferivii sints ačei care noi imita esemulă ačestă s'vliă Imperată, mi seara zikindă v'vnișă s'ă „noante v'z“, se poate s' zikă mi kiară sic'mi „ts ai tr'ită astăzi o și v'z mi n'at tr'ită în zadăș.“